

همکاری نظامی چین و پاکستان

فاطمه محروق*

همکاری‌های نظامی چین با پاکستان و ایران از زمان برقراری روابط دیپلماتیک تا به امروز با پویایی‌ها و فرازو فرودهایی همراه بوده است. با این حال، این همکاری‌ها همواره تداوم داشته است. به عنوان نمونه می‌توان به افزایش سطح همکاری نظامی چین و پاکستان طی دهه اخیر و کاهش سطح این مناسبات با ایران در دهه گذشته به دلیل محدودیت‌های ناشی از قطعنامه‌های شورای امنیت در برنامه هسته‌ای ایران و افزایش دوباره آن بعد از برنامه جامع اقدام مشترک در ۱۴ ژوئیه ۲۰۱۵ اشاره داشت. از این چشم‌انداز، اگر همکاری‌های گسترده نظامی را یکی از ابعاد مهم الگوی روابط دولت‌ها در سیاست بین‌الملل در نظر بگیریم، سوالی که به ذهن می‌رسد این است که منطق پشت همکاری نظامی چین با ایران و پاکستان را

* پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک

باید مبتنی بر اتحاد استراتژیک دانست یا شراکت نظامی؟ در پاسخ به این پرسش، منافع ژئوپلیتیک چین همچون «مدیریت رقابت با هند»، «پیوند امنیت ملی چین با ژئوپلیتیک امنیت منطقه جنوب آسیا»، «استراتژی دریایی نوین» می‌تواند در فهم و واکاوی منطق همکاری‌های نظامی چین با ایران و پاکستان قابل تأمل باشند.

مدیریت رقابت با هند: به طور سنتی، زنجیره‌ای از رقابت‌های استراتژیک بین هند و چین وجود داشته که پاکستان ابزارسیاست خارجی چین برای مهار و مدیریت رقابت با هند بوده است. بنابراین، روابط استراتژیک دو کشور چین و پاکستان بر مبنای محاسبات واقع‌بینانه ژئواستراتژیک ناشی از این تهدید مشترک (هند) شکل گرفته است. به عبارت دیگر، چین یک پاکستان قدرتمند و حتی مسلح به سلاح‌های اتمی را برای حفظ توازن قدرت در برابر هند و استفاده از بازدارندگی هسته‌ای پاکستان برای تغییر معادلات امنیتی منطقه به سود خویش حیاتی می‌داند، اما ایران به دلیل برداشت متفاوت از تهدید و محیط امنیتی خود و نیز نبود چنین تهدید مشترکی نقش استراتژیک در استراتژی دفاعی چین ایفا نمی‌کند. با وجود این واقعیت که ایران و چین هدف سیاست محدودسازی امریکا بوده و به دنبال کاهش نفوذ و سلطه امریکا در مناطق مختلف دنیا هستند، اما چین برخلاف ایران دشمن امریکا تلقی نمی‌شود، بلکه همچون رقیب همتای مشروع آن به شمار می‌رود. بنابراین، هر یک از دو کشور ایران و چین اولویت‌های متفاوتی را در تعاملات بین‌الملل دنبال می‌کنند که بر نوع همکاری نظامی دو کشور تأثیرات متفاوتی می‌گذارد.

پیوند امنیت ملی چین با ژئوپلیتیک امنیت منطقه جنوب آسیا: چین با مثلث تهدید تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی در منطقه سین‌کیانگ مواجه است و این مثلث تهدید، امنیت ملی این کشور را به ژئوپلیتیک امنیت منطقه جنوب آسیا پیوند می‌دهد. با توجه به اینکه متخصصین چینی بین گروه‌های جهادی آسیای جنوبی و جنبش ترکستان شرقی پیوند مستحکم می‌بینند، همکاری نظامی با پاکستان را جهت مبارزه با این مثلث تهدید و برقراری ثبات در امنیت ملی و منطقه‌ای ضروری تلقی می‌کنند. در این راستا، یکی از اولین و مهمترین اهداف استراتژیک چین تضمین ثبات مرز یا جبهه غربی این کشور است که حدود ۳۵۰۰ کیلومتر مرز مشترک با

جمهوری‌های آسیای مرکزی^۱ دارد، در حالیکه هدف ژئواستراتژیک پاکستان تضمین امنیت ۲۶۴۰ کیلومتری در مرز شمال غربی با افغانستان است. از سوی دیگر، نگرانی چین بابت کند شدن روند فعالیت‌های اقتصادی در این منطقه به دلیل بی‌ثباتی سیاسی و چالش‌های امنیتی از جمله حفظ امنیت پرسنل و نهادهای چینی حاضر در پاکستان به ویژه گروه‌های فعال در ساخت کریدور اقتصادی چین-پاکستان، این کشور را به سمت همکاری عملی با ارتش پاکستان جهت مبارزه با رادیکالیسم اسلامی، برپایی گفتگوهای نهادینه‌شده در زمینه مبارزه با تروریسم، برگزاری رزمایش‌های نظامی و تبادل اطلاعات و مکانیسم‌های همکاری سوق می‌هد.

استراتژی دریایی نوین چین: جمهوری خلق چین در دوره پس از سال ۲۰۰۰ میلادی و خصوصاً پس از حادثه ۱۱ سپتامبر در پاسخ به شرایط نوین برآمده از تحولات و تهدیدات جدید امنیتی با اعمال تغییرات و اصلاحات در خط مشی استراتژیک، نوسازی ارتش^۲ را در دستورکار قرار داده است. دستورالعمل استراتژی نظامی جدید چین که خود از آن تحت عنوان «مأموریت‌های جدید تاریخی» ارتش خلق چین نام می‌برد، عمدتاً حول محور افزایش نقش بین‌المللی ارتش خلق چین، حضور گسترده ارتش دریایی خلق چین در مناطق مهم و بحرانی دنیا، افزایش همکاری بین‌المللی با قدرت‌های نظامی جهان، تثبیت تمامیت ارضی در مناطق مورد مناقشه، فرمول‌بندی و مفهوم‌سازی عملیات‌های نظامی غیر از جنگ صورت‌بندی شده است. در این راستا، حضور گسترده و مشارکت فعال نیروی دریایی چین در اقیانوس هند می‌تواند هم به عنوان استراتژی غیرمستقیم افزایش موقعیت چین در مناقشات آبی اطراف این کشور با کشورهای جنوب شرق آسیا در نظر گرفته شود و هم کاهش آسیب‌پذیری خطوط دریایی چین از تنگه مالاکا به عنوان بخشی از استراتژی امنیت دریایی این کشور به منظور تأمین امنیت و تنوع انرژی به شمار رود. در چارچوب این استراتژی، کشور پاکستان به عنوان شریک اصلی بوده است و تحلیلگران غربی این کشور را بخشی از استراتژی «رشته‌ای از مروارید» به شمار

1. Central Asia Countries (CARs)
2. PLA

آورده، پروژه بندر گوادر را سنگ‌بنای این استراتژی بلندمدت جهت تبدیل شدن به پایگاه نیروی دریایی چین در اقیانوس هند در نظر گرفته‌اند. این درحالی است که سطح همکاری دریایی ایران و چین در چارچوب استراتژی نظامی جدید این کشور بسیار پایین بوده است. به عنوان نمونه، در عملیات‌های بین‌المللی مبارزه با دزدی دریایی در خلیج عدن، نیروی دریایی ارتش خلق چین از سال ۲۰۰۸ از بندرهای مختلف در خاورمیانه دیدار کرد، اما از بندر ایران تا سال ۲۰۱۴ دیدار نکرد. تنها بعد از ملاقات‌های بین دو کشور در می ۲۰۱۴ و به نتیجه رسیدن برجام، تعمیق همکاری دفاعی دو کشور در حوزه‌های مختلف از جمله مبارزه با تروریسم در دستورکار چین قرار گرفت.

در مجموع، مجموعه این عوامل به منافع ژئوپلیتیک چین در منطقه جنوب آسیا شکل داده و پاکستان را به دوست، متحد و شریک استراتژیک قابل اعتماد و همیشگی تبدیل کرده است؛ به گونه‌ای که از یکدیگر به عنوان رفقای دوران خوشی و ناخوشی^۱ سخن می‌گویند. برای پاکستان، حفظ امنیت و تمامیت ارضی این کشور در مقابل هند سنگ‌بنای سیاست خارجی پاکستان بوده و آسیب‌پذیری دفاعی آن در مقابل دشمن اصلی خود یعنی هند، این کشور را به ایجاد و گسترش روابط نظامی با چین برانگیخته است. سیاست چین نسبت به پاکستان نیز در وهله نخست برآمده از تمایل آن برای متوازن کردن قدرت نظامی هند به عنوان مانع اصلی در پیگیری اهداف استراتژیک منطقه‌ای خود بوده است. بنابراین، گسترش روابط نظامی چین و پاکستان در سطح استراتژیک به نفع هر دو کشور خواهد بود، به گونه‌ای که هند در صورت جنگ با یکی از آنها به طور بالقوه با تهدید از دو جبهه روبرو خواهد شد. اما ایران برای چین بیش از آنکه اهمیت ژئوپلیتیک داشته باشد، اهمیت ژئواکونومیک دارد و گرچه به نظر می‌رسد به دنبال فضای جدید پسابرجام بسترهای همکاری نظامی دو کشور دوباره از سرگرفته شود و روابط نظامی ایران و چین بیش از گذشته بهم نزدیک شود، اما به دلیل برداشت متفاوت آنها از تهدید و محیط امنیتی خود به احتمال زیاد به سمت ائتلاف و اتحاد استراتژیک سوق نیابند.

1. all-weather friendship